

11. אין בחירה לכלל

לאדם יש חופש בחירה. אבל כשמתבוננים היטב, רואים שחופש זה מצומצם לדברים קטנים. בדברים הגדולים אין בחירה חופשית. אנו שייכים למין האנושי, ואין לנו בחירה בזה. וכן אנו שייכים למין האנושי המיוחד "חלק ד' עמו"⁶¹, ואין זה מעשה בחירתנו אלא מכוח יצירה אלוהית. הבחירה אינה אלא בפרטים קטנים מצומצמים.

ליחיד יש בחירה לעשות כל מיני התחכמויות, אבל ככל שחשבון חיי האדם מתרחב מהיחידיות האינדיבידואלית ונעשה חברתי – פוחתת הבחירה. ככל שהאדם מקושר לחברה, על-ידי משפחה, חברים, סדרי חיים בעיר, בארגונים שונים, במדינה – פחות יש בחירה. יותר מזה, האדם מקושר בקשר הדורות על-ידי גוונים שונים של תורשה, ומצד זה אין בחירה. התורשה קובעת קשר לדורות בתכונה ובאופי, בפרצוף ובמידות הגוף. על אחת כמה וכמה

כשהוא "לדורותם" – "לדורותם ברית עולם"⁶². כל הבחירה שאנו מדברים עליה היא במובן אישי יחיד, אבל לגבי הציבור יש "כפיית הר כגיגית", הכרחיות⁶³.

12. פסח – אביב האומה והעולם

בפסח – יום ההולדת שלנו – יש השתלבות ופגישה של הציבוריות והיחידיות. קרבן פסח הוא קרבן ציבור וקרבן יחיד, ונעשה בכינופיא. בראשית היצירה של העם, מתגלה שלמות השייכות של היחיד לציבור, ומזה יש המשך לכל התורה כולה, לכל ההיסטוריה כולה ולכל החיים כולם. מהדבקות האלוהית של כלל ישראל, נמשך "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך"⁶⁴. לכן פסח הוא תחילה לרגלים, "ראש לכל המועדים", כלשון הפיוט⁶⁵, שנמשכים "בתר רישא"⁶⁶.

פסח הוא האביב שלנו, ומתוך כך האביב של כל העולם כולו, של כל סדר השתלשלות התרבות האנושית. "יציאת מצרים תשאיר לעד האביב של כל העולם כולו"⁶⁷. וכן בהגדת פסח "אילו לא הוציא הקדוש-ברוך-הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". הכל היה נשאר קפוא, עומד על מקום אחד⁶⁸. התזוזה וההתפתחות, ההשתלשלות וההתקדמות של האדם בכלל, היא מתוך "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם"⁶⁹.